

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра внутрішніх та професійних хвороб
Навчальний рік 2025–2026

СИЛАБУС ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ

«Ендокринологія»

(назва освітнього компоненту)

Нормативний чи вибірковий освітній компотнент	<u>вибірковий</u>
Форма здобуття освіти очна	<u>очна</u> (очна; заочна; дистанційна)
Галузь знань	<u>22 «охорона здоров'я »</u> (шифр і назва галузі знань)
Спеціальність	<u>221 «Стоматологія»</u> (шифр і назва спеціальності)
Спеціалізація (за наявності)	
Освітньо-професійна програма	<u>«Стоматологія»</u>

Другого (магістерського) рівня вищої освіти

Курс IV

Силабус освітнього компонента
затверджено на засіданні кафедри
внутрішніх та професійних хвороб

(назва)

Схвалено методичною комісією
ХНМУ з проблем
професійної підготовки
терапевтичного профілю

(назва)

Протокол від
“26” серпня 2022 року № 1

Протокол від
“30” серпня 2022 року № 1

В. о. зав. кафедри, професор

(підпис)

Б. О. Шелест

(прізвище та ініціали)

Голова

(підпис)

П. Г. Кравчун

(прізвище та ініціали)

РОЗРОБНИКИ СИЛАБУСУ:

Шелест Борис Олексійович, в/о зав. каф., професор, д. мед. н.

(прізвище, ім'я та по-батькові, посада, вчене звання, науковий ступінь)

Сухонос Наталія Костянтинівна, доцент, к. мед. н.

(прізвище, ім'я та по-батькові, посада, вчене звання, науковий ступінь)

Бабічева Олександра Олександрівна, асистент, к.мед.н

(прізвище, ім'я та по-батькові, посада, вчене звання, науковий ступінь)

ДАНІ ПРО ВИКЛАДАЧІВ, ЩО ВИКЛАДАЮТЬ ОСВІТНІЙ КОМПОНЕНТ

Прізвище, ім'я, по-батькові, посада, вчене звання, науковий ступінь

Шелест Б. О., в.о. зав. кафедри, професор кафедри внутрішніх та професійних хвороб, доктор медичних наук, професор

Професійні інтереси, посилання на профайл викладача (на сайті університету, кафедри, в системі Moodle та інше

Кардіо-васкулярна патологія, захворювання респіраторної системи

Контактний телефон +38-099-217-74-17

Корпоративна пошта викладача bo.shelest@knmu.edu.ua

Консультації

(очні консультації: розклад та місце проведення; онлайн консультації:
розклад, посилання на електронні ресурси)

Локація Вул. Тринклера 6. НДІ Гігієни праці та професійних захворювань
ХНМУ, кафедра внутрішніх та професійних хвороб

Прізвище, ім'я, по-батькові, посада, вчене звання, науковий ступінь

Сухонос Н. К., доцент кафедри внутрішніх та професійних хвороб,
кандидат медичних наук, доцент

Професійні інтереси, посилання на профайл викладача (на сайті університету, кафедри, в системі Moodle та інше

Хвороби нирок, кардіо-васкулярна патологія

Контактний телефон

Корпоративна пошта викладача nk.sukhonos@knmu.edu.ua

Консультації

(очні консультації: розклад та місце проведення; онлайн консультації:
розклад, посилання на електронні ресурси)

Локація Вул. Тринклера 6. НДІ Гігієни праці та професійних захворювань
ХНМУ, кафедра внутрішніх та професійних хвороб

Прізвище, ім'я, по-батькові, посада, вчене звання, науковий ступінь

Бабічева О.О., асистент кафедри внутрішніх та професійних хвороб,
кандидат медичних наук

Професійні інтереси, посилання на профайл викладача (на сайті університету, кафедри, в системі Moodle та інше

Хвороби шлунково-кишкового тракту, захворювання респіраторної системи

Контактний телефон +38-097-248-32-01

Корпоративна пошта викладача oo.babicheva@knmu.edu.ua

Консультації

(очні консультації: розклад та місце проведення; онлайн консультації:
розклад, посилання на електронні ресурси)

Локація Вул. Тринклера 6. НДІ Гігієни праці та професійних захворювань
ХНМУ, кафедра внутрішніх та професійних хвороб

ВСТУП

Силабус освітнього компонента «Ендокринологія» складений відповідно до освітньо-професійної програми (далі – ОПП) «Стоматологія» та Стандарту вищої освіти України (далі – Стандарт), другий (магістерський) рівень, галузі знань 22 “Охорона здоров'я”, спеціальності 221 «Стоматологія».

Опис навчальної освітнього компонента (анотація). Вивчення ендокринології має першочергове значення для підготовки лікарів усіх спеціальностей. Лікарбудь-якої спеціальності повинен уміти надати першу лікарську допомогу при невідкладних станах, пов'язаних з гіпо- та гіперглікемічними станами, недостатністю чи надлишком гормонів щитоподібної залози, виконувати ін'єкції.

Вивчення розділів навчальної освітнього компонента «Ендокринологія» надає змогу студентам опанувати знання щодо принципів діагностики найпоширеніших захворювань внутрішніх органів, принципів їх лікування та тактики лікаря-стоматолога щодо пацієнтів із захворюваннями, що потребують особливої тактики ведення та діагностики захворювань і надання невідкладної допомоги при виникненні невідкладних станів в ендокринології.

Роль та місце освітнього компонента у системі підготовки фахівців

Вивчення навчальної освітнього компонента надає змогу студентам розуміти та сприймати організм людини як єдине ціле, висвітлити взаємозв'язок патології ротової порожнини та залоз внутрішньої секреції, виробити навички швидкого обстеження і надання невідкладної допомоги хворим на догоспітальному етапі та в надзвичайних ситуаціях, тому що ротова порожнина тісно пов'язана з секреторними органами.

При деяких захворюваннях залоз внутрішньої секреції перші симптоми дуже часто виявляються саме на слизовій оболонці ротової порожнини, що спонукає хворого звертатись до лікаря-стоматолога. Крім того, в практиці лікаря-стоматолога можливе виникнення тих чи інших невідкладних станів, обумовлених патологією залоз внутрішньої секреції, і тактика, яку оберелікар-стоматолог, може стати вирішальним фактором життя та здоров'я хворого.

Вивчення внутрішньої медицини базується на знаннях, здобутих на медико-біологічних (медичної біології, медичної, біологічної та біоорганічної хімії, основи біоетики та біобезпеки, мікробіології, вірусології та імунології, соціальної медицини, громадського здоров'я та основ доказової медицини й інтегрується з цими освітніми компонентами) та клінічних кафедрах, які в процесі навчання інтегруються в навички семіотичного мислення, та передбачає формування умінь застосовувати знання з ендокринології в процесі подальшого навчання й у професійній діяльності. Також вивчення ендокринології закладає основи формування знань, умінь та навичок, необхідних у наступній професійній діяльності.

Предметом навчальної освітнього компонента «Ендокринологія» є вивчення методики, теорії та практики діагностики, диференціальної діагностики, лікування та профілактики захворювань залоз внутрішньої секреції, які виникають в практиці стоматолога.

Міждисциплінарні зв'язки.

Пререквізити. Ендокринологія як освітній компонент ґрунтується на вивченні медичної хімії, біологічної та біоорганічної хімії, медичної та біологічної фізики, патофізіології, патоморфології, фармакології, гігієни та екології, соціальної медицини, організації та економіки охорони здоров'я, пропедевтики внутрішньої медицини, фтизіатрії, дерматології, венерології, психіатрії, наркології, оториноларингології, акушерства і гінекології, неврології, травматології і ортопедії, і інтегрується з цими освітніми компонентами;

Постреквізити. Ендокринологія закладає основи здорового способу життя та профілактики порушення функцій у процесі трудової діяльності.

Посилання на сторінку освітнього компоненту в MOODLE
<http://distance.knmu.edu.ua/course/view.php?id=3187>

1. Мета та завдання освітнього компонента

1.1. Метою викладання освітнього компонента “Ендокринологія” є необхідність лікарів-стоматологів вміти розпізнавати за зовнішніми ознаками та даними анамнезу найбільш поширені ендокринологічні захворювання, їх ускладнення, які загрожують життю пацієнтів; знати тактику лікаря-стоматолога щодо хворих із соматичною патологією; вміти оцінювати значення соматичної патології для виникнення та перебігу хвороб органів ротової порожнини та роль патології органів ротової порожнини в розвитку соматичних захворювань. Метою викладання освітнього компонента також є вивчення основних клініко-лабораторних ознак інфекційних захворювань, підходів до їх лікування, причин і механізмів виникнення та поширення, методів їх профілактики та організації профілактичних заходів.

1.2. Основними завданнями вивчення освітнього компонента “Ендокринологія” є:

- оволодіти методами діагностики патології ендокринних органів за синдромним та нозологічним принципами;
- оволодіти принципами формулювання клінічного діагнозу захворювань, що потребують особливої тактики лікаря-стоматолога;
- оволодіти методами надання невідкладної лікарської допомоги при станах, що загрожують життю та здоров'ю хворих згідно переліку, наведеному в освітньо-професійній програмі.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

Знати:

1. найбільш поширені ендокринні хвороби та їх ускладнення, що загрожують життю пацієнтів;
2. тактику лікаря-стоматолога щодо хворих із соматичною патологією;
3. основи законодавства та основні директивні документи про охорону здоров'я;
4. особливості розвитку та поширення ендокринних хвороб;
5. основні клінічні симптоми та синдроми, притаманні найбільш поширеним ендокринним захворюванням;
6. основні підходи до лабораторної діагностики, лікування та профілактики ендокринних захворювань.

Вміти:

1. визначити попередній клінічний діагноз ендокринних захворювань та виділити захворювання, що потребують особливої тактики ведення пацієнта;
2. призначити лікування при ендокринних захворюваннях, надати необхідну невідкладну допомогу та виділити захворювання, що потребують особливої тактики ведення пацієнта;
3. оцінювати вплив стоматологічної патології та захворювань зубощелепної системи на виникнення і перебіг хвороб ендокринної системи;
4. визначитись у ролі та місці лікаря-стоматолога в профілактиці ендокринних хвороб та їх ускладнень;
5. демонструвати володіння морально-деонтологічними принципами фахової субординації при наданні медичної допомоги хворим;
6. діагностувати та надавати невідкладну допомогу при невідкладних станах, що ускладнюють перебіг соматичних захворювань, на догоспітальному етапі.

1.4 Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє освітній компонент (взаємозв'язок з нормативним змістом підготовки здобувачів вищої освіти, сформульованим у термінах результатів навчання у Стандарті).

Згідно з вимогами стандарту освітній компонент забезпечує набуття студентами

компетентностей:

- *інтегральна*: здатність розв'язувати типові та складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійній діяльності у галузі охорони здоров'я, або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується комплексністю та невизначеністю умов та вимог.

Загальні (ЗК) :

- ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК2. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК3. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК4. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- ЗК5. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.
- ЗК6. Здатність приймати обгрунтовані рішення.
- ЗК7. Здатність працювати в команді.
- ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії.
- ЗК9. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
- ЗК10. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
- ЗК11. Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків.
- ЗК12. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.
- ЗК13. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

Спеціальні (фахові компетентності (ФК))

- ФК1. Навички опитування та клінічного обстеження пацієнта.
- ФК2. Здатність до визначення необхідного переліку лабораторних та інструментальних досліджень і оцінки їх результатів.
- ФК3. Здатність до встановлення попереднього та клінічного діагнозу хвороби.
- ФК4. Здатність до визначення необхідного режиму праці та відпочинку під час лікування хвороб.
- ФК5. Здатність до визначення характеру харчування під час лікування хвороб.
- ФК6. Здатність до визначення принципів та характеру лікування хвороб.
- ФК7. Здатність до діагностування невідкладних станів.
- ФК8. Здатність до визначення тактики надання екстреної медичної допомоги.
- ФК9. Навички надання екстреної медичної допомоги.
- ФК10. Навички виконання медичних маніпуляцій.
- ФК11. Здатність до проведення санітарно-гігієнічних та профілактичних заходів.
- ФК12. Здатність до визначення тактики ведення осіб, що підлягають диспансерному нагляду.

- ФК13. Здатність до проведення експертизи працездатності.
- ФК14. Здатність до ведення медичної документації.
- ФК15. Здатність до проведення епідеміологічних та медико-статистичних досліджень здоров'я населення; обробки державної, соціальної, економічної та медичної інформації.
- ФК16. Здатність до оцінювання впливу навколишнього середовища, соціально-економічних та біологічних детермінант на стан здоров'я індивідуума, сім'ї, популяції.
- ФК17. Здатність до проведення аналізу діяльності лікаря, підрозділу, закладу охорони здоров'я, проведення заходів щодо забезпечення якості медичної допомоги і підвищення ефективності використання медичних ресурсів.
- ФК18. Здатність до проведення заходів щодо організації та інтеграції надання медичної допомоги населенню та проведення маркетингу медичних послуг.

2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика освітнього компонента
		денна форма навчання
Кількість кредитів-1,0	Напрямок підготовки 22 «Охорона здоров'я» (шифр і назва)	вибірковий
Загальна кількість годин - 30	Спеціальність: 221 «Стоматологія» (шифр і назва)	Рік підготовки:
		4-й
		Семестр
		8
		Лекції
Годин для денної (або вечірньої) форми навчання: аудиторних –20 самостійної роботи студента - 10	Освітньо-кваліфікаційний рівень: «Магістр стоматології», кваліфікації професійної «Лікар-стоматолог»	4год.
		Практичні, семінарські
		16год.
		Лабораторні
		год.
		Самостійна робота
		10год.
		Індивідуальні завдання:
		год.
		Вид контролю: дифзалік

2.1 Опис дисципліни

2.2.1 Лекції

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Види лекцій
1	Цукровий діабет I та II типу. Етіологія. Патогенез. Класифікація. Діагностика. Ускладнення. Роль лікаря-стоматолога в ранній діагностиці та профілактиці.	2	Тематична

	Принципи лікування. Зміни в ротовій порожнині		
2	Хвороби щитоподібної залози. Етіологія. Патогенез. Діагностика. Клініка. Ускладнення. Принципи лікування. Роль лікаря-стоматолога в ранній діагностиці та профілактиці.	2	Тематична
	Разом	4	

2.2.2 Семінарські заняття

-

2.2.3 Практичні заняття

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Методи навчання	Форми контролю
1. Заповнення амбулаторної картки пацієнта (історії хвороби) та захист роботи по веденню медичної документації: амбулаторної картки пацієнта (історії хвороби). Хвороби органів сечоутворення та сечовиділення				
1	Цукровий діабет I та II типу. Етіологія. Патогенез. Клініка. Діагностика. Лікування. Невідкладна допомога. Стоматологічні аспекти.	4	Розповідь-пояснення, бесіда, лекція, ілюстрація, демонстрація, презентація, відеороліки, відеофільми, дискусія, моделювання процесів і ситуацій, кейс-метод, метод проєктів, дебати, метод «Мозковий штурм».	Усне опитування (індивідуальне і фронтальне); письмове опитування; тестовий контроль; творчі завдання; індивідуальні завдання; реферати; взаємоконтроль; самоконтроль; доповідь; виступ на задану тему; стендова доповідь та інші.
2	Захворювання щитоподібної залози. Захворювання прищитоподібних залоз. Етіологія. Патогенез. Клініка. Діагностика.	4	Розповідь-пояснення, бесіда, лекція, ілюстрація, демонстрація, презентація, відеороліки, відеофільми,	Усне опитування (індивідуальне і фронтальне); письмове опитування; тестовий контроль; творчі завдання;

	Лікування. Невідкладна допомога. Стоматологічні аспекти.		дискусія, моделювання процесів і ситуацій, кейс-метод, метод проєктів, дебати, метод «Мозковий штурм».	індивідуальні завдання; реферати; взаємоконтроль; самоконтроль; доповідь; виступ на задану тему; стендова доповідь та інші.
3	Захворювання наднирників Етіологія. Патогенез. Клініка. Діагностика. Лікування. Стоматологічні аспекти.	4	Розповідь-пояснення, бесіда, лекція, ілюстрація, демонстрація, презентація, відеороліки, відеофільми, дискусія, моделювання процесів і ситуацій, кейс-метод, метод проєктів, дебати, метод «Мозковий штурм».	Усне опитування (індивідуальне і фронтальне); письмове опитування; тестовий контроль; творчі завдання; індивідуальні завдання; реферати; взаємоконтроль; самоконтроль; доповідь; виступ на задану тему; стендова доповідь та інші.
4	Хвороби гіпофіза. Етіологія. Патогенез. Клініка. Діагностика. Лікування. Стоматологічні аспекти..	2	Розповідь-пояснення, бесіда, лекція, ілюстрація, демонстрація, презентація, відеороліки, відеофільми, дискусія, моделювання процесів і ситуацій, кейс-метод, метод проєктів, дебати, метод «Мозковий штурм».	Усне опитування (індивідуальне і фронтальне); письмове опитування; тестовий контроль; творчі завдання; індивідуальні завдання; реферати; взаємоконтроль; самоконтроль; доповідь; виступ на задану тему; стендова доповідь та інші.
5	Контрольне заняття. Дифзалік	2	Розповідь-пояснення, бесіда, лекція, ілюстрація, демонстрація, презентація, відеороліки, відеофільми, дискусія, моделювання процесів і ситуацій, кейс-метод, метод	Усне опитування (індивідуальне і фронтальне); письмове опитування; тестовий контроль; творчі завдання; індивідуальні завдання; реферати; взаємоконтроль; самоконтроль;

			проектів, дебати, метод «Мозковий штурм».	доповідь; виступ на задану тему; стендова доповідь та інші.
	Всього	16		

2.2.4 Лабораторні заняття

-

2.2.5 Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Методи навчання	Форми контролю
1	Підготовка до практичних занять.	4	Вивчення та аналіз базової та допоміжної літератури, відеороліки, відеофільми, дискусія, кейс-метод, «Мозковий штурм», вебінар, віртуальна консультація.	Усне опитування; творчі завдання; індивідуальні завдання; реферати; метод портфоліо; самоконтроль; доповідь; виступ на задану тему; стендова доповідь та інші.
2	Оволодіння практичними навичками згідно наведеного нижче переліку.	2	Вивчення та аналіз базової та допоміжної літератури, відеороліки, відеофільми, дискусія, кейс-метод, «Мозковий штурм», вебінар, віртуальна консультація.	Усне опитування; творчі завдання; індивідуальні завдання; реферати; метод портфоліо; самоконтроль; доповідь; виступ на задану тему; стендова доповідь та інші.
3	Курація хворого з письмовим обґрунтуванням діагнозу та написання фрагменту історії хвороби	2	Вивчення та аналіз базової та допоміжної літератури, відеороліки, відеофільми, дискусія, кейс-метод, «Мозковий штурм», вебінар, віртуальна	Усне опитування; творчі завдання; індивідуальні завдання; реферати; метод портфоліо; самоконтроль; доповідь; виступ на задану тему;

			консультація.	стендова доповідь та інші.
4	Підготовка до підсумкового контролю	2	Вивчення та аналіз базової та допоміжної літератури, відеороліки, відеофільми, дискусія, кейс-метод, «Мозковий штурм», вебінар, віртуальна консультація.	Усне опитування; творчі завдання; індивідуальні завдання; реферати; метод портфоліо; самоконтроль; доповідь; виступ на задану тему; стендова доповідь та інші.
5	Індивідуальна робота: - доповідь реферату на практичному занятті; - доповідь на клінічних конференціях баз кафедр; - доповідь історії хвороби хворого на практичному занятті; - написання тез, статей.		Вивчення та аналіз базової та допоміжної літератури, відеороліки, відеофільми, дискусія, кейс-метод, «Мозковий штурм», вебінар, віртуальна консультація.	Усне опитування; творчі завдання; індивідуальні завдання; реферати; метод портфоліо; самоконтроль; доповідь; виступ на задану тему; стендова доповідь та інші.
	Разом	10		

Методи навчання

Видами навчальної діяльності студентів згідно з навчальним планом є: а) практичні заняття, б) самостійна робота студентів (СРС).

Тематичні плани практичних занять та СРС забезпечують реалізацію у навчальному процесі всіх тем. Теми курсу розкривають проблемні питання відповідних розділів професійних хвороб. У курсі максимально використовуються різноманітні дидактичні засоби – мультимедійні презентації, навчальні фільми, аудіозаписи, демонстрація тематичних хворих.

Практичні заняття за методикою їх організації є клінічним розбором і передбачають:

- обстеження пацієнта з тим чи іншим професійним захворюванням;
- формулювання попереднього діагнозу;

- призначення необхідних додаткових інструментальних та лабораторних методів обстеження;
- проведення диференціальної діагностики;
- обґрунтування кінцевого діагнозу;
- призначення необхідного лікування;
- визначення заходів первинної та вторинної профілактики.

Практичні заняття проходять у профільній клініці та складаються з чотирьох структурних частин: 1) засвоєння теоретичної частини теми, 2) курації тематичного хворого, 3) роботи студентів щодо відпрацювання практичних навичок за допомогою фантомів та роботи з пацієнтом під контролем викладача, 4) розв'язання ситуативних завдань та тест-контролю засвоєння матеріалу.

Самостійна робота студентів займає у вивченні освітнього компонента вагоме місце. Окрім традиційної позааудиторної підготовки студентів із опрацювання тем, які не входять до плану аудиторних занять, вона включає роботу студентів у відділеннях стаціонару, клінічних лабораторіях та відділеннях функціональної діагностики в позааудиторний час, ефективність якої повинна забезпечуватись викладачами. До самостійної роботи відноситься курація пацієнтів. За період вивчення освітнього компонента передбачено написання епікризу. Індивідуальна робота може здійснюватися у форматі: доповіді реферату на практичному занятті; доповіді на клінічних конференціях баз кафедри; доповіді історії хвороби на практичному занятті; написання тез, статей тощо.

Методи контролю

Методи контролю і система оцінювання здійснюються відповідно до вимог програми курсу за вибором та «Інструкції щодо оцінювання навчальної діяльності студентів в умовах впровадження Європейської Кредитно-Трансферної Системи організації навчального процесу», затвердженої МОЗ України 15.04.2014 р.

Поточний контроль здійснюється на кожному практичному занятті відповідно конкретних цілей з кожної теми. При оцінюванні навчальної діяльності студентів необхідно надавати перевагу стандартизованим методам контролю: тестуванню, структурованим письмовим роботам, структурованому за процедурою контролю практичних навичок в умовах, що наближені до реальних.

Підсумковий контроль здійснюється після завершення вивчення усіх тем модуля на останньому контрольному занятті. Рекомендується застосовувати наступні засоби діагностики рівня підготовки студентів: комп'ютерне і бланкове тестування, розв'язування ситуативних задач, вміння постановки діагнозу, оцінка результатів методів дослідження, контроль практичних навичок, відповіді на стандартизовані теоретичні питання.

Рекомендовано проводити практичні заняття з включенням:

1) контролю початкового рівня знань за допомогою тестів, складених у форматі запитання з 5 варіантами відповіді, з яких 1 – правильна;

2) опитування студентів за темою заняття;

3) ведення 1-2 хворих з захворюваннями та станами, що відповідають тематиці заняття, з наступним обговоренням правильності встановлення діагнозу, диференціальної діагностики та лікувальних заходів із застосуванням засад доказової медицини і у відповідності до Національних та Європейських настанов і протоколів;

4) розгляду результатів додаткових методів дослідження (лабораторних та інструментальних), які застосовуються при діагностиці і проведенні диференційного діагнозу, розгляд яких передбачений темою практичного заняття;

5) контролю кінцевого рівня знань за тестовими завданнями, складеними у форматі Крок-2.

Засвоєння теми (поточний контроль) контролюється на практичному занятті відповідно до конкретних цілей, засвоєння змістових розділів – на практичних підсумкових заняттях. Рекомендується застосовувати такі засоби оцінки рівня підготовки студентів: комп'ютерні тести, розв'язання ситуаційних задач, проведення лабораторних досліджень і трактування та оцінка їх результатів, аналіз і оцінка результатів інструментальних досліджень і параметрів, що характеризують функції організму людини, контроль засвоєння практичних навичок.

Поточна навчальна діяльність (ПНД) здійснюється викладачем академічної групи, після засвоєння студентами кожної теми освітнього компонента та виставляються оцінки з використанням 4-бальної (традиційної) системи. За підсумками семестру середню оцінку (з точністю до сотих) за поточну діяльність викладач автоматично одержує за допомогою електронного журналу системи АСУ.

Контрольне заняття (КЗ) – проводиться після логічно завершеної частини освітнього компонента, що складається з сукупності навчальних елементів програми, яка поєднує усі види підготовки (теоретичної, практичної і т. ін.), елементи освітньо-професійної програми (навчальної освітнього компонента, усіх видів практик, атестації), що реалізуються відповідними формами навчального процесу.

КЗ приймається викладачем академічної групи. Форми проведення КЗ мають бути стандартизованими і включати контроль усіх видів підготовки (теоретичної, практичної, самостійної і т.ін.), вирішення тестових завдань «Крок-2», передбачених робочою програмою освітнього компонента. Рекомендовано до застосування такі засоби діагностики рівня підготовки студентів: тестовий контроль, розв'язування ситуаційних задач, контроль практичних навичок, зокрема уміння правильно проводити курацію хворого, призначати та трактувати результати лабораторного та інструментального обстеження, обґрунтовувати діагноз на підставі аналізу санітарно-гігієнічних,

клінічних та допоміжних методів обстеження.

При оцінюванні засвоєння тем практичного заняття студенту виставляються оцінки за 4-бальною (традиційною) шкалою. На початку заняття студенти вирішують тестові завдання «Крок-2» у кількості 30 завдань, потім у ліжка хворого викладач групи приймає практичні навички, які оцінюються «виконав», «не виконав», потім студенти пишуть письмову роботу, в кожному білеті містяться 5 теоретичних питань, в які входять питання винесені для самостійної роботи, після цього проводиться усна співбесіда зі студентом, після чого виставляється традиційна оцінка за КЗ.

Індивідуальні завдання студента (ІЗС) оцінюються в балах ECTS (не більше 10), які додаються до суми балів, набраних за поточну навчальну діяльність.

Підсумковий бал за поточну навчальну діяльність (ПНД) та підсумкові заняття (ПЗ) визначається як середнє арифметичне традиційних оцінок за кожне заняття та ПЗ, округлене до 2-х знаків після коми та перераховується у багатобальну шкалу.

Рекомендації щодо проведення підсумкового заняття:

1. Вирішення пакету тестових завдань за змістом навчального матеріалу, який включає наступне:

- базові тестові завдання з освітнього компонента, які охоплюють зміст навчального матеріалу підсумкового заняття відповідно до РНПД у кількості **30 тестів**, що відповідають ЛП «Крок-2» - відкрита база тестових завдань ЛП «Крок-2». Критерій оцінювання – **90,5%** вірно вирішених завдань; «склав» або «не склав»);

2. Оцінювання освоєння практичних навичок (критерії оцінювання – «виконав» або «не виконав»).

3. Під час оцінювання знань студента з теоретичних питань, а також питання для самостійної роботи, що входять до даного КЗ студенту виставляється традиційна оцінка, яка конвертується у багатобальну шкалу разом з оцінками за ПНД (таблиця 1).

4. Завдання з практичної та професійної підготовки, що відображають уміння та навички під час курації тематичних хворих, оцінювання результатів лабораторних та інструментальних методів досліджень та вибору лікувальної тактики, які визначені в переліках навчальних програм освітнього компонента та ОКХ спеціальностей.

5. Завдання з діагностики та надання допомоги при невідкладних станах (у межах навчальних програм освітнього компонента та ОКХ спеціальності).

Дифзалік. проводиться згідно з навчальною програмою освітнього компонента протягом семестру за розкладом, під час занять.

Дифзалік з освітнього компонента або її частини - це процес, протягом якого перевіряються отримані за курс (семестр):

- рівень теоретичних знань;
- розвиток творчого мислення;
- навички самостійної роботи;
- компетенції - вміння синтезувати отримані знання і застосовувати їх у вирішенні практичних завдань

Вирішення пакету тестових завдань рекомендується проводити на останньому або передостанньому занятті в семестрі, який включає базові (якірні) тестові завдання у кількості не менше **30 тестів**. Критерій оцінювання – 100% вірно вирішених завдань, «склав - не склав». Завдання з практичної та професійної підготовки, що відображають уміння та навички під час курації тематичних хворих, оцінювання результатів лабораторних та інструментальних методів досліджень та вибору лікувальної тактики

В жодному разі загальна сума балів за ПНД не може перевищувати 120 балів.

Оцінка з освітнього компонента визначається як сума балів за **ПНД** та оцінки за дифзалік і становить min – 120 до max - 200. Студентам, що не виконали вимоги навчальних програм освітнього компонента виставляється оцінка **FX**, якщо вони були допущені до складання диференційованого заліку, але не склали його. Оцінка **F** виставляється студентам, які не допущені до складання іспиту.

Після завершення вивчення освітнього компонента відповідальний за організацію навчально-методичної роботи на кафедрі або викладач виставляють студенту відповідну оцінку у залікову книжку та заповнюють відомості успішності студентів з освітнього компонента

3. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

3.1. Оцінювання успішності навчання здобувачів освіти здійснюється на підставі чинної «Інструкції з оцінювання навчальної діяльності здобувачів освіти ХНМУ»

Перерахунок середньої оцінки за поточну навчальну діяльність (ПНД) у багатобальну шкалу проводиться відповідно до таблиці 1

Таблиця 1

Перерахунок середньої оцінки за поточний контроль у багатобальну шкалу (для освітніх компонентів, що завершуються ДЗ або іспитом)

4-бальна шкала	120-бальна шкала	4-бальна шкала	120-бальна шкала
5	120	3,91–3,94	94
4,95–4,99	119	3,87–3,90	93
4,91–4,94	118	3,83–3,86	92
4,87–4,90	117	3,79–3,82	91
4,83–4,86	116	3,74–3,78	90
4,79–4,82	115	3,70–3,73	89
4,75–4,78	114	3,66–3,69	88
4,70–4,74	113	3,62–3,65	87
4,66–4,69	112	3,58–3,61	86
4,62–4,65	111	3,54–3,57	85
4,58–4,61	110	3,49–3,53	84
4,54–4,57	109	3,45–3,48	83
4,50–4,53	108	3,41–3,44	82
4,45–4,49	107	3,37–3,40	81
4,41–4,44	106	3,33–3,36	80
4,37–4,40	105	3,29–3,32	79
4,33–4,36	104	3,25–3,28	78
4,29–4,32	103	3,21–3,24	77
4,25–4,28	102	3,18–3,2	76
4,2–4,24	101	3,15–3,17	75
4,16–4,19	100	3,13–3,14	74
4,12–4,15	99	3,1–3,12	73
4,08–4,11	98	3,07–3,09	72
4,04–4,07	97	3,04–3,06	71
3,99–4,03	96	3,0–3,03	70
3,95–3,98	95	Менше 3	Недостатньо

**Проведення та оцінювання диференційованого заліку або іспиту
(табл. 3, 4 або 5 з «Інструкції з оцінювання навчальної діяльності**

студентів...»).

Перерахунок середньої оцінки за ПНД та КЗ для освітнього компонента, які завершуються дифзаліком проводиться відповідно до таблиці 1. Мінімальна кількість балів, яку має набрати студент для допуску до дифзаліку – 70 балів, мінімальна позитивна оцінка на дифзаліку і відповідно 50 балів.

Оцінювання індивідуальних завдань студента

Індивідуальні завдання здобувача освіти – з освітнього компонента (далі – ІЗЗ) сприяють більш поглибленому вивченню здобувачем освіти теоретичного матеріалу, формуванню вмінь використання знань для вирішення відповідних практичних завдань.

Види індивідуальних завдань з певного освітнього компонента визначаються навчальною програмою з освітнього компонента. Терміни отримання, виконання і захисту індивідуальних завдань визначаються графіком, що розробляється та затверджуються на засіданні кафедри на кожний семестр. ІЗЗ виконується здобувачем освіти самостійно із одержанням необхідних консультацій з боку науково-педагогічного працівника. Допускаються випадки виконання ІЗЗ комплексної тематики кількома студентами.

ІЗЗ оцінюються в балах (не більше 10), що додаються до балів, набраних за ЗНД по закінченню вивчення освітнього компонента або її частини, при проведенні «заліку», «диференційованого заліку» або «іспиту».

Загальна сума балів за ЗНД та ІЗЗ не може перевищувати 120 балів. Для освітніх компонентів, формою контролю яких є «залік», сума балів за ЗНД та ІЗЗ не може перевищувати 200 балів.

Оцінювання самостійної роботи студентів

Навчальний матеріал освітнього компонента, передбачений для засвоєння здобувачем освіти у процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль разом з навчальним матеріалом, що вивчався при проведенні аудиторних навчальних занять.

Таблиця 2

Оцінювання теоретичних знань та практичних навичок, якщо вони представлені в одному білеті

Кількість питань	«5»	«4»	«3»	Відповідь за білетами, які включають теоретичну та практичну частини	За кожну відповідь студент одержує від 10 до 16 балів, що відповідає:
1	16	13	10		

2	16	13	10	освітнього компонента	«5» - 16 балів; «4» - 13 балів; «3» - 10 балів.
3	16	13	10		
4	16	13	10		
5	16	13	10		
	80	65	50		

Оцінка з освітнього компонента

Оцінювання освітнього компонента (далі – **ООК**) — це підсумковий контроль, що проводиться після засвоєння здобувачем освіти навчального матеріалу з освітнього компонента на підставі виконання ним певних видів робіт на практичних, семінарських або лабораторних заняттях, виконання індивідуальних завдань та самостійної роботи. ООК проводиться по закінченні вивчення освітнього компонента у формі «заліку», «диференційного заліку», «екзамену».

Для освітніх компонентів, вивчення яких закінчується у поточному семестрі, а формою контролю є «**диференційований залік**» передбачається що, допуск до ДЗ розраховується у балах ЗНД від 70 до 120 балів. Безпосередньо ДЗ оцінюється від 50 до 80 балів. Оцінка з освітнього компонента є сума балів за ЗНД, ІЗЗ та ДЗ і складає від 120 до 200 балів.

Технологія оцінювання освітнього компонента (табл. 6 з «Інструкції з оцінювання навчальної діяльності студентів...»).

Технологія оцінювання освітнього компонента

Для освітніх компонентів, вивчення яких закінчується у поточному семестрі, а формою контролю є «**іспит**» передбачається що, допуск до іспитурозраховується у балах ЗНД від 70 до 120 балів. Безпосередньо іспит оцінюється від 50 до 80 балів. Оцінка з освітнього компонента є сума балів за ЗНД, ІЗЗ та ДЗ і складає від 120 до 200 балів.

Відповідність оцінок за 200 бальною шкалою, чотирибальною (національною) шкалою та шкалою ECTS

Оцінка за 200 бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за чотирибальною шкалою
180–200	A	Відмінно

160–179	B	Добре
150–159	C	Добре
130–149	D	Задовільно
120–129	E	Задовільно
Менше 120	F, Fx	Незадовільно

Здобувачам освіти, які виконали вимоги програм освітнього компонента та були допущені до складання підсумкового контролю («диференційованого заліку» або «іспиту»), але не склали його або не з'явилися виставляється оцінка **Fx**.

Здобувачам освіти, які були не допущені до складання «диференційованого заліку» або «іспиту», у зв'язку з недостатньою кількістю балів за ЗНД кафедра виставляє у відомість відмітку «не допущено» (оцінка **F**).

Здобувачу освіти, який допущений до складання диференційованого заліку або іспиту, але не з'явився на його складання, кафедра виставляє у відомість відмітку «не з'явився» (оцінка **Fx**). Декан розглядає причину пропуску диференційованого заліку або іспиту:

«поважна» або «неповажна». У разі якщо неявка була «неповажною» декан виставляє відмітку «незадовільно».

Після проведення семестрового контролю для освітнього компонента, або їх частин, що закінчуються формою контролю «залік», «диференційований залік» та «іспит», відповідальний за організацію навчально-методичної роботи на кафедрі або викладач виставляють здобувачу освіти відповідну оцінку за таблицею 3 «Шкала оцінювання у ХНМУ», що додається (додаток 3) у індивідуальний навчальний план здобувача освіти та заповнює відомості успішності з освітнього компонента.

3.2 Питання до дифзаліку

Цукровий діабет (ЦД). Класифікація. Етіологія. Патогенез. Національна програма «Цукровий діабет».

- Цукровий діабет I типу. Клініка. Діагностика. Ускладнення. Принципи лікування. Особливості стоматологічної тактики ведення хворих на ЦД.

- Цукровий діабет II типу. Розповсюдження. Етіологія. Інсулінорезистентність. Діагностика. Ускладнення (макро і мікроангіопатії, хронічна ниркова недостатність, діабетична стопа). Принципи лікування. Профілактика.

- Коми при цукровому діабеті. Гіперлікемічна, гіпоглікемічна, гіперосмолярна. Диференційна діагностика. Невідкладна допомога
- Зміни в ротовій порожнині у хворих на ЦД і тактика лікаря-стоматолога при лікуванні хворих на ЦД.
- Тиреотоксикоз (дифузний токсичний зоб). Визначення, розповсюдження. Етіологія. Патогенез. Клінічні прояви: загальні, нервові, офтальмологічні, зміни серцево-судинної системи, метаболічних процесів. Перебіг.
- Методи діагностики тиреотоксикозу. Ускладнення. Зміни в ротовій порожнині. Принципи лікування.
- Гіпотиреоз. Визначення. Розповсюдження. Етіологія. Патогенез.
- Клінічні прояви гіпотиреозу. Діагностика. Ускладнення
- Принципи лікування гіпотиреозу. Зміни в ротовій порожнині та тактика лікаря-стоматолога.
- Гіпопаратиреоз. Етіологія. Патогенез. Клініка. Діагностика. Перебіг. Принципи лікування.
- Судомний синдром при гіпопаратиреозі. Надання невідкладної допомоги.
- Зміни в ротовій порожнині та тактика лікаря-стоматолога при гіпопаратиреозі
- Гіперпаратиреоз. Етіологія. Патогенез. Клініка. Діагностика. Перебіг. Лікування. Прогноз. Зміни в ротовій порожнині. Тактика стоматолога.
- Хвороби надниркових залоз. Недостатність надниркових залоз. Хвороба Аддісона. Етіологія. Фактори ризику. Діагностика. Принципи лікування. Ускладнення: аддісонова криза, надниркова кома. Невідкладна допомога. Зміни слизової оболонки ротової порожнини при хворобі Аддісона.
- Секретуючі аденоми надниркових залоз. Синдром Кушинга. Клінічні ознаки (в т.ч. з боку слизової ротової порожнини та зубощелепової системи).
- Первинний гіперальдостеронізм (альдостерома, синдром Кона). Етіологія. Патогенез. Діагностика. Визначення альдостерону в крові і сечі. Клінічні симптоми. Артеріальна гіпертензія. Невідкладна допомога при гіпертонічній кризі.
- Феохромоцитома. Етіологія. Клініка. Діагностичні критерії. Визначення ваніліл-мигдалевої кислоти у сечі. Комп'ютерна томографія, радіоізотопне дослідження надниркових залоз.
- Хвороби гіпофіза. Клінічні форми. Акромегалія. Клінічні ознаки. Діагностика. Принципи лікування. Гігантизм, нанізм.

- Хвороба Іценко-Кушинга. Гіпопітуїтаризм. Нецукровий діабет. Характерні ознаки. Діагностика. Перебіг. Ускладнення. Принципи лікування.
- Диференціально-діагностичні ознаки змін язика і слизової оболонки ротової порожнини при захворюваннях ендокринної системи та порушеннях обміну речовин.

3.4 Індивідуальні завдання

1. Підготувати огляд наукової літератури за темами, що вивчаються.
2. Провести наукове дослідження за темами:
 - Прояви цукрового діабету I та II типу в ротовій порожнині.
 - Метаболічний синдром та стоматологічний статус.
3. Написати реферати за темами:
 - Роль лікаря-стоматолога в профілактиці ускладнень цукрового діабету I та II типу.
 - Роль лікаря-стоматолога в діагностиці захворюваннях ендокринної системи та порушеннях обміну речовин.
 - Диференціально-діагностичні ознаки змін язика і слизової оболонки ротової порожнини при захворюваннях ендокринної системи та порушеннях обміну речовин.
4. Провести санітарно-просвітницьку роботу у поліклініці та стаціонарі, під час прийому пацієнтів, під час профілактичного огляду.
5. Провести профілактичні бесіди.
6. Виготовити санітарний бюлетень.

3.5 Правила оскарження оцінки

Розгляд апеляції результатів підсумкового контролю знань здобувачів освіти є складовою організаційного забезпечення освітнього процесу проводиться з метою визначення об'єктивності виставленої оцінки. Головне завдання апеляційної процедури — подолання елементів суб'єктивізму при оцінюванні знань здобувачів освіти, уникнення непорозумінь та спірних ситуацій, створення сприятливих умов для розвитку та реального забезпечення законних прав і інтересів осіб які навчаються. Процедури апеляції та оскарження оцінки проводяться згідно Наказу ХНМУ від 30.09.2020 № 252 «Положення про апеляцію результатів підсумкового контролю здобувачів освіти харківського національного медичного університету».

4. ПОЛІТИКА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Вимоги освітнього компонента. Освітній компонент є нормативною для студентів. Студент зобов'язаний в повному обсязі

оволодіти знаннями, вміннями, практичними навиками і компетентностями з освітнього компонента. При цьому обов'язково враховується присутність та активність студента під час практичних занять та лекцій.

Відвідування занять та поведінка. Студентам важливо дотримуватися правил належної поведінки в університеті. Ці правила є загальними для всіх, вони стосуються також і всього професорсько-викладацького складу та співробітників, і принципово не відрізняються від загальноприйнятих норм. Для високої ефективності навчального процесу студент зобов'язаний виконувати наступні правила:

- відвідувати практичні заняття відповідно до розкладу;
- обов'язково в медичному халаті та презувному взутті, з ідентифікатором, що підтверджує особу;
- із собою повинні бути маска, рукавички, стетоскоп та тонометр;
- не запізнюватися на заняття;
- дотримуватись правил внутрішнього розпорядку університету;
- не розмовляти під час занять;
- відключати мобільний телефон;
- не пропускати заняття без поважних причин; - своєчасно і старанно виконувати поставлені завдання;
- не списувати і не користуватися плагіатом;
- бути ввічливим і доброзичливим до одногрупників і викладачів;
- бути пунктуальним і обов'язковим.

Використання електронних гаджетів. Використовувати комп'ютерне обладнання та електронні гаджети згідно до нормативних документів під час очного та дистанційного навчання.

Політика щодо осіб з особливими освітніми потребами. Здійснюється згідно до документу Державного стандарту щодо осіб з особливими освітніми потребами.

5. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

В університеті запроваджено систему академічної доброчесності, що закріплює норми, правила та принципи щодо дотримання академічної доброчесності та етики академічних відносин як невід'ємної складової у забезпеченні якості вищої освіти та наукової діяльності у Харківському національному медичному університеті для створення позитивного морального клімату в колективі та забезпечення якості вищої освіти в Університеті, а також регламентує організацію та заходи щодо попередження, виявлення та відповідальності за їх порушення, зумовлює організацію роботи Комісії з академічної доброчесності, етики та управління конфліктами, а також Групи сприяння академічній

добročесності як складової якості освіти.

На офіційному сайті ХНМУ, у розділі «Академічна доброчесність» розташована інформаційна база - сукупність нормативних документів та упорядкованої інформації, що використовується під час функціонування системи забезпечення академічної доброчесності в університеті. За допомогою інформаційних матеріалів бази здійснюється популяризація принципів забезпечення академічної свободи і сприятливого морально-психологічного клімату в колективі та підвищення авторитету ХНМУ.

Здобувачі вищої освіти можуть бути притягнені до такої відповідальності: зниження результатів оцінювання контрольної роботи, іспиту, заліку тощо; повторне проходження оцінювання (контрольних робіт, іспитів, заліків тощо); призначення додаткових контрольних заходів; обмеження участі порушника в наукових дослідженнях, виключення з окремих наукових проєктів; позбавлення права брати участь у конкурсах на отримання стипендій, грантів тощо; виключення зі складу Студентської ради Університету; виключення зі складу Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених; усунення з посади старости, з команди учасників олімпіади, не включення в таку команду протягом навчального року; повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; повторне виконання наукової та/або кваліфікаційної роботи; повідомлення суб'єкта, який здійснює фінансування навчання здобувача, батьків здобувача про вчинене порушення; заборона представництва Університету в будь-яких заходах на певний період; оголошення догани із занесенням до особової справи порушника; відрахування з Університету.

Наукові, науково-педагогічні та педагогічні працівники Університету можуть бути притягнені до такої відповідальності: виключення зі складу колегіальних органів Університету; позбавлення права брати участь у конкурсах на отримання фінансування для проведення наукових досліджень та реалізації освітніх проєктів, стипендій, грантів; позбавлення почесних звань, нагород, стипендій тощо, присуджених Університетом; проведення додаткової перевірки на наявність ознак академічного плагіату всіх робіт, автором яких є порушник; заборона представництва Університету в будь-яких заходах на певний період; оголошення догани із занесенням до особової справи порушника; звільнення.

Джерела інформації з питань академічної доброчесності

На офіційному сайті ХНМУ, у розділі «Академічна доброчесність» розташована інформаційна база - сукупність нормативних документів та упорядкованої інформації, що використовується під час функціонування системи забезпечення академічної доброчесності.

На платформі Moodle, в системі дистанційного навчання ХНМУ розташовано 3 курси з академічної доброчесності.

Під час «Інфотижня першокурсника» у вересні 2020 року Директор

наукової бібліотеки ХНМУ та декани ознайомили здобувачів вищої освіти з системою академічної доброчесності ХНМУ і протягом осіннього семестру 2020-2021 н.р. всі студенти, що поступили до ХНМУ, пройшли дистанційний курс «Академічна доброчесність», після засвоєння якого склали контроль засвоєння матеріалу та отримали відповідний сертифікат.

Проходження дистанційних курсів з академічної доброчесності у весняному семестрі 2020-2021 н.р. планується для всіх здобувачів вищої освіти старших курсів ХНМУ.

Необхідність дотримання кодексу академічної доброчесності прописано у договорі кожного здобувача вищої освіти ХНМУ та у додатковій угоді до трудового договору кожного науково-педагогічного працівника ХНМУ.

6. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Внутрішня медицина: підручник / К.О.Бобкович, Є.І. Дзись, В.М. Жебель та ін.; ред.вид. М.С.Расін.- Вінниця: Нова Книга, 2015.- 328с.
2. Ендокринологія: підручник (П.М. Боднар, Г.П. Михальчишин, Ю.І. Комісаренко та ін.) За ред. професора П.М. Боднара, - Вид. 3, перероб.та доп. – Вінниця. Нова Книга, 2013. – 480 с.
3. Ендокринологія: навч. посіб. для студ. вищ. мед. закладів / за ред. проф. П.М. Боднара. – Вінниця: Нова Книга, 2012. – 360 с
4. Невідкладна медична допомога: Навч. посібник / К.М.Амосова, Б.Г.Безродний, О.А.Бур'янов, Б.М.Венцківський та ін.; За ред. Ф.С.Глумчера, В.Ф.Москаленка. – К.: Медицина, 2006. – 632 с.

Допоміжна

1. Внутрішня медицина: Порадник лікарю загальної практики: навчальний посібник. / А.С. Свінціцький, О.О. Абрагамович, П.М. Боднар та ін.; За ред. проф. А.С. Свінціцького. – ВСВ «Медицина», 2014.

– 1272 с. + 16с. кольоров. вкл.

2. Наказ МОЗ України від 29.12.2014 р. №1021 «Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги на засадах доказової медицини. Уніфікований клінічний протокол медичної допомоги «Цукровий діабет у молодих людей та дорослих».

3. Наказ МОЗ України від 24.05.2012 р. №384 «Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги при артеріальній гіпертензії». Уніфікований клінічний протокол первинної, екстреної та вторинної (спеціалізованої) медичної допомоги «Артеріальна гіпертензія».

4. Рациональная диагностика и фармакотерапия заболеваний внутренних органов / под ред. проф. О.Я.Бабака. – 2-е изд., доп. – К.:

7. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Сторінка освітнього компонента на платформі MOODLE — <http://distance.knmu.edu.ua/course/view.php?id=3187>
2. Міністерство охорони здоров'я України <http://www.moz.gov.ua>
3. Всесвітня організація охорони здоров'я — <http://www.euro.who.int>.
4. Світова федерація українських лікарських асоціацій — <http://sfult.org>.
5. Репозитарій ХНМУ (<http://repo.knmu.edu.ua/>) та бібліотека ХНМУ (<http://libr.knmu.edu.ua/>).